

Veronikor

TEXT: KENNETH BERGERSON FOTO (OM INGET ANNAT ANGES): THOMAS GUNNARSSON

Som små, blå ädelstenar, med fyrtalig krona och två ståndare. De är lätta att känna igen till släkte men kan vara lite kluriga att bestämma till art. Här presenteras alla svenska arter; hur man känner igen dem och var man hittar dem. När man väl vet vilka karaktärer man ska titta på så är det faktiskt inte så svårt.

Släktet *Veronica* känns igen på sina utbredda, fyrtaliga blommor med en större övre flik och två utskjutande ståndare. Både foder och krona är djupt flikiga och sammanväxta endast vid basen. Blommorna, som lätt faller av, varierar i storlek och färg men deras enhetliga form gör veronikorna lätta att känna igen, trots att blommorna ibland sitter i toppställda axlika klasor och ibland i klasor eller ensamma från bladvecken. Bladen är oftast motsatta och stjälken kan vara upprätt eller nedliggande och ibland rotsläende. Frukten är en plattad, mer eller mindre hjärtlik kapsel, som kan vara kal, hårig eller körtelhårig.

De flesta av världens cirka 180 arter *Veronica* hör hemma i norra halvklotets tempererade områden. I vårt land är det ett ganska stort släkte, med 22 bofasta arter och ytterligare några med mer tillfällig förekomst.

Artbestämning

De flesta arterna är egentligen inte svåra att bestämma, men många är ganska små och det kan vara besvärligt att bland ett gytter av små och tättsittande blad, stödblad, foderblad, blommor och frukter urskilja de karaktärer som är avgörande för artbestämningen. Och då arterna är ganska många kan det vara svårt att i minnet hålla ordning på dem.

För flera år sedan gjorde jag därför, med värdefullt bistånd av Erik Ljungstrand, en förenklad ”nyckel” till våra veronikor, som jag nu har vidareutvecklat och här vill presentera för läsarna av *Vilda Växter*. Avsikten har varit att ge en översikt och struktur åt de många arterna, utan att gå in på detaljer eller undantag.

Nedanstående sammanställning kan med fördel kompletteras med nyckeln i exempelvis *Svensk flora* av Krok & Almquist. Om man har lyckats sig fram till en viss art kan man ofta få stöd för sin bestämning genom att studera Bo Mossbergs utmärkta bilder i *Nordens flora*, eller tvingas konstatera att man har kommit helt

fel. På nätet kan man gå in på *Den virtuella floran*, som utöver värdefulla beskrivningar och utbredningsuppgifter också hänvisar till tänkbara förväxlingsarter och vad som skiljer dem åt.

Efter ”nyckeln”, som sorterar in arterna i olika grupper, finner du lite mer detaljerade artbeskrivningar och uppgifter om i vilka miljöer och var i landet du hittar de olika arterna.

Omdiskuterad familjetillhörighet

Släktet *Veronica* tillhörde länge familjen lejongaspväxter, Scrophulariaceae, men har i flera av de senaste årens floror flyttats till familjen grobladsväxter, Plantaginaceae. Placeringen bland grobladsväxterna känns kanske intuitivt inte så naturlig, men är baserad på de kladistiska teorier, som på senare tid fått stort genomslag i systematiken. Inte alla botanister delar dock denna uppfattning, och kanske är sista ordet inte sagt i frågan.

De olika arternas utbredning

Arter som man framför allt finner i fjällen

Fjällveronika och klippveronika.

Arter som man framför allt finner på kalkrik mark i södra Sverige

Vattenveronika, dikesveronika, klibbveronika, alvarveronika och axveronika.

Arter som man framför allt finner nedom fjällen, de flesta i södra Sverige

Dyveronika, bäckveronika, ärenpris, teveronika, skogsveronika, åkerveronika, luddveronika, glansveronika, trädgårdsveronika, trådveronika, murgrönsveronika, vårveronika, fältveronika, majveronika och strandveronika.

Översikt och enkel bestämningsnyckel

Fleråriga arter i blöta miljöer med blommor i klasor från bladvecken

Merparten av arterna i den här gruppen har relativt smala blad. Undantaget är bäckveronika som har bredare blad.

Dyveronika är en rödanlupen art med små ljusviolettera blommor i glesa klasor.

Vattenveronika är en storväxt men vek art med blekblå blommor i långa mångblommiga klasor.

Dikesveronika är en ofta rödaktig art med rosa blommor i glesa klasor.

Bäckveronika är en något köttig art med brett ovala blad och ganska små mörkblå blommor i glesa klasor.

Håriga arter med relativt breda blad och blommor i klasor från bladvecken

Ärenpris är en nedliggande och grågrön art med små, blekt blåviolettera blommor.

Teveronika är en upprätt art med stora mörkt klarblå blommor i glesa klasor.

Skogsveronika är lik teveronika men bladen är långt skaftade och blommorna ljusst violetta.

Nedliggande arter med enskilda blommor på långa skaft från bladvecken

Arterna i den här gruppen och nästa kan vara svåra att hålla isär och artbestämma. De är små och kan vid en första blick se rätt så lika ut. Till att börja med måste man avgöra om blomskäften verkligen kommer från bladvecken. Arterna i nästa grupp kan nämligen också se ut att ha blommor från bladvecken. Man får prova sig fram i nyckeln och titta på bilder. För säker bestämning behöver man vidare titta på kronans färg och storlek samt foderflikarnas och frukternas form och hårighet.

Åkerveronika har små blekblå blommor på korta tunna skaft.

Luddveronika har matt gröna blad och små mörkblå blommor.

Glansveronika har blanka, djupt sågade blad och mörkblå blommor.

Trädgårdsveronika har stora blå blommor på långa skaft.

Trådveronika är en mattbildande art med ljusgröna blad och stora ljusblå eller vita blommor på tunna skaft.

Murgrönsveronika har grunt handflikiga blad och ljusst violetta blommor på långa skaft.

Ettåriga, upprätta arter med kortskaftade blommor i klase i stjälkens topp

Se kommentaren under föregående grupp.

Klibbveronika är en körtelhårig art med djupt flikiga blad och ganska stora mörkblå blommor på långa skaft i gles klase.

Alvarveronika är en hårig art med tydligt skaftade, ganska stora blå blommor i gles klase.

Vårveronika är en mycket tidigblommande art med flikiga blad och små blå, kortskaftade blommor.

Fältveronika har kortskaftade små blå blommor.

Fleråriga arter med uppstigande stjälk och kortskaftade blommor i mindre tät klase i stjälkens topp

Majveronika har krypande stjälk och små vita eller blekblå blommor i mångblommig klase.

Fjällveronika har motsatta blad och små lilablå blommor i en huvudlik, ”mörk” klase.

Klippveronika är en nästan mattbildande art med stora blå blommor i kort, fåblommig klase.

Fleråriga arter med kortskaftade blommor i axlik klase i stjälkens topp

Strandveronika är en högväxt art med blå blommor i en axlik samling i toppen.

Axveronika är en ofta ganska lågväxt art med trubbsågade blad och mörkt blå blommor i en axlik klase.

Trådveronika

Artbestämning

Dyveronika *Veronica scutellata*

Dyveronika brukar vara mer eller mindre rödanlupen och för det mesta kal. Stjälken är upprätt men ganska vek. Bladen är smalt lansettlika. De ganska små, cirka 5 millimeter breda, blommorna är blekt violetta och sitter i glesa klasar från bladvecken.

Dyveronika växer på fuktiga ställen, särskilt där vegetationen är gles, som i vägdken och tidvis uttorkade pölar. Den är vanlig från Skåne till Ångermanland.

Vattenveronika *Veronica anagallis-aquatica*

Vattenveronika är storväxt men den gröna stjälken är ganska vek. Bladen är brett lansettlika. Blommorna är blekblå, 5–10 millimeter breda och sitter på snett uppåtriktade skaft i långa och mångblommiga klasar från bladvecken. Blommans stödblad är lika långt som blomskaftet.

Vattenveronika växer på dy i näringsrika vatten i bäckar, diken och dammar. Den är ganska ovanlig och förekommer på kalkrik mark i södra delen av landet.

Dikesveronika *Veronica catenata*

Dikesveronika liknar vattenveronika. Den har upprätt stjälk, ofta rödaktig, och lansettlika, mörkgröna blad. Blommorna är skära med röda strimmor, 4–5 millimeter breda. De sitter på rakt utstående skaft i långa men ganska glesa klasar från bladvecken. Blommans stödblad är längre än blomskaftet.

Dikesveronika finns på samma typer av växtplatser som vattenveronika; i bäckar, diken och dammar. Den förekommer på kalkrik mark i södra delen av landet och är ganska ovanlig, utom på Öland där den är vanlig.

Vattenveronika

Dikesveronika

Dyveronika

Bäckveronika *Veronica beccabunga*

Bäckveronika är en kal och något köttig art. Stjälken är nedliggande eller uppstigande och kan rota sig vid noderna. Bladen är brett ovala. De 5–7 millimeter breda, mörkblå blommorna sitter i glesa klasar från bladvecken.

Bäckveronika växer fuktigt, ofta i rinnande, näringsrikt vatten. Den är ganska vanlig från Skåne till Uppland.

Åkerveronika *Veronica agrestis*

Åkerveronika är en ganska liten, något hårig art. De ofta många stjälkarna är nedliggande till uppstigande. Bladen är ljusgröna och naggade i kanten. Foderflikarna är trubbiga och de små blommorna är blekblå med en vit nedre flik. Blommorna sitter på ganska korta, tunna skaft. Frukten har endast glesa glandelhår.

Åkerveronika växer som ogräs på åkrar och i trädgårdar, men även på skräpmark. Den är vanlig i södra och mellersta Sverige.

Luddveronika *Veronica opaca*

Luddveronika är lik åkerveronika men har mörkblå blommor. Det är en är tätt hårig art med matt gröna blad som är naggade i kanten. Foderflikarna är trubbiga och blomman liten. Frukten har glandelhår och korta, krusiga hår.

Luddveronika växer som ogräs i trädgårdar, åkrar och potatisland. Den är sällsynt i Götaland.

Glansveronika *Veronica polita*

Glansveronika har blanka, djupt sågade blad. De små blommorna är mörkblå och frukten har både glandelhår och kortare krusiga hår. Foderflikarna är spetsiga, breda och överlappande vid basen.

Glansveronika växer på näringsrik mark i trädgårdar och på åkrar. Den är sällsynt i Götaland med stora luckor i utbredningen.

Trädgårdsveronika *Veronica persica*

Trädgårdsveronika har stjälkar som kan bli flera decimeter långa. Bladen är ljusgröna och grovt sågade. Foderflikarna är spetsiga. De stora blå blommorna har en vit nedre flik och sitter på långa skaft.

Trädgårdsveronika växer på näringsrik mark i trädgårdar, åkrar och på skräpmark. Den är ganska vanlig i Götaland.

Trådveronika *Veronica filiformis*

Trådveronika är flerårig och mattbildande med en tunn, krypande och rotsläende stjälk. Bladen är små och de stora, bleklila blommorna har en vit nedre flik. Blommorna sitter på långa, tunna skaft.

Trådveronika är spridd från odling och växer i parker, gräsmattor och på ruderatmark. Den är ganska vanlig i Skåne och förekommer sporadiskt och ojämnt längre norrut.

Murgrönsveronika *Veronica hederifolia*

Murgrönsveronika har krypande men inte rotsläende stjälkar. Bladen som är ganska tjocka har 3–5 flikar och på den mittersta fliken en liten spets. Artepitetet *hederifolia* betyder ”med blad som hos murgröna”. Blommorna är ganska små, ljusvioletta med mörkare strimmor och sitter på ganska långa skaft från bladvecken.

Murgrönsveronika finner man på åkrar och stränder, i lundar och trädgårdar. Den är ganska vanlig i söder.

Arten brukar delas in i två underarter; äkta murgrönsveronika, subspecies *hederifolia*, och skuggveronika, subspecies *lucorum*, men de kan vara svåra och ibland omöjliga att skilja åt.

Murgrönsveronika

Åkerveronika

Bäckveronika

Luddveronika

Glansveronika

Trädgårdsveronika

FOTO: HANS BISTER

Ärenpris

Skogsveronika

Ärenpris *Veronica officinalis*

Ärenpris har tätt håriga, krypande och rotsläende stjälkar. Bladen är ägg-runda, håriga och nästan oskaftade. Blommorna är blekt blåviolettera, cirka 6 millimeter breda och sitter i upprätta klasar. Hela växten ger ett grågrönt intryck.

Ärenpris är en anspråklös art som växer på allehanda torr och mager mark. Den är vanlig i hela landet utom längst upp i norr.

Teveronika *Veronica chamaedrys*

Teveronika har ett upprätt växtsätt. På stjälken finns två motsatta rader med hår. Bladen är helt, eller nästan helt, oskaftade och rynkiga. De ganska stora blommorna är mörkt klarblå med vit mitt och sitter i glesa klasar från bladvecken.

Teveronika växer på frisk, mullrik mark, som ängar, vägrenar och skogsbyrn. Den är vanlig i hela landet utom längst upp i norr.

Skogsveronika *Veronica montana*

Skogsveronika påminner något om teveronika men stjälkar och blad är utspärret håriga, bladen är långt skaftade och de blekt blåvioletta blommorna sitter i glesa klasar från bladvecken.

Skogsveronika växer på fuktig, näringsrik mulljord och förekommer sällsynt i Skåne, Halland och på Öland.

Till växtsättet kan arten påminna om gulplister som den också ofta växer tillsammans med.

Klibbveronika *Veronica triphyllos*

Klibbveronika är en hårig och glandelhårig art med djupt flikiga blad och tämligen stora mörkblå blommor. Blommorna sitter på ganska långa skaft i en gles klase.

Klibbveronika växer på sandig, kalkrik och kulturpåverkad mark. Den är ganska sällsynt i söder.

Alvarveronika *Veronica praecox*

Alvarveronika är en hårig och glandelhårig art med hela, djupt naggade blad som saknar glandelhår. De 3–5 millimeter breda, blå blommorna är tydligt skaftade och sitter i en gles klase. Frukten är kal men har körtelhår längs kanten.

Alvarveronika blommar mycket tidigt och växer på hållmarker, åkrar och banvallar. Den förekommer sällsynt på kalkrik mark i Skåne samt på Öland och Gotland.

Vårveronika *Veronica verna*

Vårveronika är en liten och späd art med parflikiga nedre blad. Blommorna är små, endast 2–3 millimeter breda och högblå. De är kortskaftade och sitter i en gles klase.

Vårveronika växer på torr, sandig mark och blommar mycket tidigt. Den är ganska vanlig i södra halvan av landet utom på västkusten.

Fältveronika *Veronica arvensis*

Fältveronika har en enkel eller grenig stjälk och ägg-runda blad. Både stjälk och blad är fint krushåriga. De små blå blommorna är nästan oskaftade och sitter i en långsträckt klase i stjälkens topp. Det korta stiftet sticker inte ut ur kapselns inbuktning.

Fältveronika finner man på allehanda torr och öppen mark: i åkrar, rabatter, vägkanter och på skräpmark. Den är vanlig i södra halvan av landet.

Fältveronika

Alvarveronika

Vårveronika

Klibbveronika

Artbestämning

Majveronika *Veronica serpyllifolia*

Majveronika har krypande och rotsläende stjälgar. Hela plantan är kal. Bladen är nästan helbräddade och de små vita eller blekblå blommorna sitter i en mångblommig upprätt klase.

Majveronika växer på frisk, öppen och kulturpåverkad mark, i gräsmattor, vägkanter och på stränder. Den är vanlig i hela landet.

I fjällen kan man sällsynt finna underarten lappveronika, subspecies *humifusa*, men mellanformer är vanliga.

Fjällveronika *Veronica alpina*

Fjällveronika har upprätt och ogrenad stjälg. Bladen är ovala och nästan helbräddade. De kortskaftade, ganska små och lilablå blommorna sitter i en huvudlik klase. Blomställningen ger ofta ett mörkt intryck.

Fjällveronika växer på fuktig mark och är vanlig i fjällen.

FOTO: MARIA BERGSTJERNA

Teveronika

FOTO: KENNETH BERGERSON

Klippveronika

FOTO: KENNETH BERGERSON

Fjällveronika

Majveronika

Axveronika

FOTO: KERSTIN ÅRDAHL

Strandveronika

Klippveronika *Veronica fruticans*

Klippveronika har ett mattbildande växtsätt med nedtill förvedade stjälgar som utgår från en förgrenad jordstam. Bladen på de uppstigande stjälgarna är elliptiska, blanka och nästan läderartade. De stora blommorna sitter på långa skaft i en kort, fåblommig klase. Blomman är blå, omgiven av en röd kant och med en vit mynning.

Klippveronika växer på torr, solöppen och kalkhaltig mark i fjällen och är där ganska sällsynt.

Strandveronika *Veronica longifolia*

Strandveronika kan bli uppåt meterhög med upprätta, grenade eller ogrenade stjälgar. Bladen är lansettlika, vasst dubbelsågade och sitter i krans eller motsatt på stjälgarna. De blekt blå, kortskaftade blommorna sitter i en axlik samling i toppen.

Strandveronika finner man på våta ställen, ofta förvildad, på stränder och fuktängar men även på allehanda skräpmark. Den är ganska vanlig i väster och norr, i övriga delar av landet sällsynt.

Axveronika *Veronica spicata*

Axveronika är en oftast ganska lågväxt, grålugden och ogrenad växt. De lansettlika och lite naggade bladen sitter motsatt på stjälgarna. Blomskäften är mycket korta och de mörkt blå blommorna sitter i en i axlik klase.

Axveronika växer på torr, kalkhaltig mark. Den är ganska vanlig på kalk i söder.

Strandveronika och axveronika kan där båda arterna förekommer korsa sig med varandra och hybriderna som då uppstår kan vara mycket svåra att bestämma.

Tillfälliga arter

Utöver ovan nämnda bofasta arter kan man någon gång, sällsynt och tillfälligt, finna arter som spritts från odling i plantskolor eller trädgårdar, till exempel pilgrimsveronika *Veronica peregrina* och praktveronika *Veronica austriaca* subspecies *teucrium*. ❄